

Summary

Ganberov D. Asic principles of ensuring right for association.

In the scientific article the principles of ensuring the right for association are considered. It is proved that employers and industrialists have the right for creation of the associations. By means of these associations they influence public authorities and provide interests. The associations created by employers and workers develop strategy and tactics of behavior. At the same time public authorities carry out coordination. We will note that in the states of the world this principle is accurately established. Member states of the Organization of the International Work especially observe this important principle of providing the right for association. The states which ratified conventions of the Organization of the International Work have undertaken certain obligations for ensuring the right for association. On the basis of these obligations costs, this principle.

Key words: right, society, public organization, state, norms, principles, citizens.

УДК 341.231.14 : 341.17

Н. Б. МУШАК

Наталія Богданівна Мушак, кандидат юридичних наук, доцент Київського університету права НАН України

ПРАВОВІ ОСНОВИ СПІВПРАЦІ УКРАЇНИ З ДЕРЖАВАМИ-УЧАСНИЦЯМИ ШЕНГЕНСЬКОГО ПРОСТОРУ

Визнаним зовнішньополітичним пріоритетом і стратегічною метою нашої держави є інтеграція України в європейський політичний, економічний та правовий простір з метою набуття членства в Європейському Союзі. Це положення задеклароване у п. 12 ч. 2 ст. 11 Закону України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» від 1 липня 2010 року¹. До того ж у цьому документі серед інших складових європейської інтеграції згадуються також європейський досвід (ст. 3), відповідність вимогам європейських інституцій (ст. 6), інтеграція у європейський та світовий освітній і науковий простір (ст. 10) тощо.

На сьогодні ключовим документом, що регулює відносини України та Європейського Союзу, є Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом і його державами-членами, з іншої сторони (далі – УА)², підписана Україною 27 червня 2014 р. у м. Брюсселі та ратифікована Верховною Радою України та Європейським парламентом 16 вересня 2014 року.

Варто зазначити, що Угода про асоціацію відкриває для України перспективу інтеграції до внутрішнього ринку ЄС, а для її громадян – можливість спрощеного перетину кордонів об'єднання і перебування на його території, що є невіддільною складовою зовнішнього виміру Шенгенського *acquis*. Відповідно, незважаючи на відсутність в УА відсилки до Шенгенського *acquis*, на Україну поширюється його зовнішня складова у сферах, пов'язаних із забезпеченням охорони зовнішніх кордонів ЄС, спільною візовою політикою, спільною імміграційною політикою, політикою надання притулку, співробітництвом у межах Візової та Шенгенської інформаційних систем, співпрацею судових і поліцейських органів та захистом персональних даних.

Правові основи реалізації зовнішньої політики Євросоюзу у цих сферах визначені його установчими документами, зокрема ст. 21 ДЕС і ст. 216 ДФЕС, положення яких передбачають розвиток і розбудову партнерських відносин, налагодження співпраці та укладення міжнародних угод між ЄС і третіми країнами³.

Зокрема, преамбула УА визнає Україну європейською державою, що має спільну історію й цінності з державами – членами Союзу. Відповідно, принцип поваги до прав людини та основоположних свобод і принцип верховенства права втілені у Преамбулі Угоди про асоціацію та ст. 14 Розділу III «Юстиція, свобода, безпека» документа⁴. Цей Розділ стосується: регулювання свободи пересування громадян України територією держав – членів ЄС; співробітництва сторін у сфері міграції, притулку, управління кордонами; захисту персональних даних; мобільності працівників; поведіння з робітниками тощо.

У межах Шенгенського *acquis* стосовно співпраці України та ЄС у візовій сфері, ст. 19 УА встановлює, що рух осіб між ЄС та Україною регулюється чинними угодами про реадмісію та спрощення видачі віз 2007 р., 2008 р. та 2012 р., а також шляхом поступового запровадження безвізового режиму для громадян України, передбаченого Планом дій щодо лібералізації візового режиму 2010 року. У свою чергу, запровадження Євросоюзом безвізового режиму для України надасть можливість громадянам нашої держави пересуватися територією держав – членів ЄС, використовуючи при цьому переваги свободи пересування, що надаються громадянам третіх країн.

Розділ III містить також положення про правовий статус працівників – громадян України в ЄС (ст. 17). Цим підкреслюється, що на працівників з України не поширюється повною мірою свобода руху осіб в межах Європейського Союзу. Питання допуску до праці для громадян України на ринку ЄС регулюється на основі двосторонніх міжнародних договорів з кожною державою – членом Союзу (ст. 18)⁵.

При цьому необхідно зазначити, що положення про умови праці стосуються тільки громадян України або громадян держав – членів Євросоюзу, які працюють на території іншої сторони Угоди на законних підставах. В УА зовсім не йдеться про свободу пересування працівників. Жодне з її положень не може тлумачитися таким чином, що воно нібито надає громадянам держав – членів ЄС чи України право в'їздити або перебувати на території іншої сторони з метою працевлаштування⁶.

Передбачена УА свобода заснування та економічної діяльності поширюється на всі заходи, які впливають на діяльність юридичних осіб. Ця свобода не поширюється на видобуток ядерних матеріалів, виробництво та торгівлю зброєю, аудіовізуальні послуги, національний морський каботаж, послуги внутрішнього чи міжнародного транспорту⁷.

Окрему увагу в документі приділено співпраці сторін у межах відповідних сфер Шенгенського *acquis*, а саме – міграції, притулку та управління кордонами (ст. 16). Зокрема, основні її принципи полягають у подоланні причин виникнення міграції, активно використовуючи можливості співробітництва у цій сфері з третіми країнами; спільному запровадженні ефективної та превентивної політики щодо боротьби з нелегальною міграцією, незаконним переправленням нелегальних мігрантів через державний кордон та торгівлею людьми; практичних аспектах реалізації Конвенції ООН про статус біженців 1951 року, Протоколу щодо статусу біженців 1967 р., Конвенції ООН проти транснаціональної організованої злочинності від 15 листопада 2000 р. та інших відповідних міжнародних документів, а також шляхом забезпечення поваги принципу «невислання»; подальшому розвитку оперативних заходів у сфері управління кордонами.

Що стосується Шенгенського *acquis* у сфері імміграційної політики, то його вплив поширюється на Україну через низку вже ухвалених інститутами ЄС правових документів. Йдеться про Директиву 2003/109 щодо надання громадянам третіх країн, які законно проживають на території однієї з європейських держав, статусу тривалого проживання⁸; Регламент Ради ЄС № 1030/2002 про єдиний формат дозволу від 13 червня 2002 р. щодо статусу тривалого проживання громадян третіх країн; Директиву Ради ЄС № 2004/81 від 29 квітня 2004 р.⁹; щодо умов надання дозволів на проживання для громадян третіх країн, які працюють з відповідними органами боротьби з торгівлею людьми чи нелегальною імміграцією; Директиву Ради ЄС 2003/86 від 22 вересня 2003 р., що визначає умови використання права на возз'єднання сімей та створює умови для переїзду в Європейський Союз членів сімей легальних іммігрантів; Директиву Ради ЄС 2004/114 від 13 грудня 2004 року¹⁰.

Що стосується сфери управління кордонами, то така співпраця включає навчання, обмін практиками, інформацією з дотриманням встановлених правил та, у разі потреби, обмін офіцерами зв'язку.

Правова співпраця стосується також сфери юстиції. Вона передбачає співпрацю судів у цивільних і кримінальних справах (ст. 24). Стосовно сфери судового співробітництва у кримінальних справах, передбаченою Шенгенським *acquis*, то сторони посилюватимуть взаємодію щодо взаємної правової допомоги та екстрадиції. Це включатиме, у разі необхідності, приєднання до відповідних міжнародних документів ООН та Ради Європи, зокрема Римського статуту Міжнародного кримінального суду 1998 року, та їх виконання відповідно до ст. 8 УА, а також більш тісне співробітництво з Євроюстом.

Після ратифікації Конвенції Ради Європи про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних від 28 січня 1981 р. та Додаткового протоколу до неї перед Україною постала необхідність розвитку системи захисту персональних даних. Співробітництво сторін у сфері захисту персональних даних у межах Шенгенського *acquis* регулюється ст. 15 УА. Воно передбачає співпрацю сторін для забезпечення належного рівня захисту персональних даних відповідно до найвищих європейських та міжнародних стандартів. Враховуючи принцип вільного руху осіб у межах Шенгенського простору, на рівні Європейського Союзу вже ухвалено значний масив правових стандартів у сфері захисту персональних даних. До них належать: Директива 2009/136/ЄС Європейського парламенту і Ради ЄС від 25 листопада 2009 р. про внесення поправок до Директиви 2002/22/ЄС про послуги та права користувачів стосовно мереж і послуг електронних комунікацій, Директиви 2002/58/ЄС про обробку персональних даних і захист приватного життя у сфері електронних комунікацій і Регламенту (ЄС) № 2006/2004 про співпрацю між національними органами, відповідальними за дотримання законів про захист прав споживачів; Директива 2002/58/ЄС Європейського парламенту і Ради ЄС від 12 липня 2002 р. щодо обробки персональних даних і захисту приватного життя у сфері електронних комунікацій.

Окрім зазначених актів необхідно назвати Рамкове рішення Ради ЄС 2008/977/ПВД від 27 листопада 2008 р. про захист персональних даних, які обробляються в рамках поліцейського і судового співробітництва у кримінальних справах¹²; Повідомлення Комісії ЄС Європейському парламенту, Раді ЄС, Європейському економічному і соціальному комітету та Комітету регіонів щодо забезпечення охорони конфіденційності в рамках Європейської системи захисту персональних даних у 21-му столітті¹³ тощо.

У рамках співпраці органів поліції сторони відповідно до УА вирішуватимуть проблеми, пов'язані з незаконним переправленням через державний кордон нелегальних мігрантів, торгівлею людьми та незаконним обігом наркотиків; контрабандою товарів; економічними злочинами, підробкою документів; кіберзлочинністю тощо. Для того щоб реалізувати співробітництво, сторони мають посилити двостороннє, регіональне та міжнародне співробітництво, зокрема із залученням Європолу. До того ж в УА передбачено приєднання України до низки міжнародних документів, зокрема Конвенції ООН проти транснаціональної організованої злочинності 2000 р., трьох Протоколів до неї, Конвенції ООН проти корупції 2003 р. тощо (ст. 22). Окрему увагу в УА приділено співпраці сторін у боротьбі з тероризмом, керуючись Резолюцією Ради Безпе-

ки ООН № 1373 2001 р., Глобальною контртерористичною стратегією ООН 2006 р., а також відповідними міжнародними конвенціями й документами.

Окрім Угоди про асоціацію, ще одним важливим інструментом співробітництва між Україною та ЄС, що сприяє розвитку інтеграційного напрямку співпраці між Україною та ЄС в рамках Шенгенського *acquis*, є Європейська політика сусідства (далі – ЄПС), розроблена Комісією ЄС в її Комюніке «Ширша Європа – сусідство: нові рамки відносин з нашими східними та південними сусідами» (Wider Europe) у 2003 р. з подальшими доповненнями, викладеними в документі з Європейської політики сусідства (European Neighbourhood Policy), опублікованому в 2004 році.

Європейська політика сусідства застосовується до найближчих сусідів ЄС по сухопутному або морському шляху, а саме: Алжиру, Вірменії, Азербайджану, Білорусії, Єгипту, Грузії, Ізраїлю, Йорданії, Лівану, Лівії, Молдови, Марокко, Сирії, Тунісу та України.

Також серед зовнішньополітичних ініціатив Європейського Союзу в контексті лібералізації візового режиму для трьох країн, охоплених Шенгенським *acquis*, є ініціатива «Східного партнерства» – (далі – СхП). СхП поширюється на Україну та інші п'ять східноєвропейських сусідів ЄС, а саме – Азербайджан, Білорусь, Вірменію, Грузію і Молдову. Ініціатива «Східного партнерства» була задекларована на саміті в Празі 7 травня 2009 р. у спільній декларації представників інститутів ЄС, представників держав – членів ЄС та шести країн – партнерів: Азербайджану, Білорусії, Вірменії, Грузії, Молдови та України.

Ініціатива охоплює як двосторонній, так і багатосторонній формати відносин ЄС із країнами-партнерами. Двосторонній формат передбачає переговори між країною-партнером і ЄС щодо виконання завдань у сферах політичної асоціації та економічної інтеграції з ЄС в рамках угоди про асоціацію та створення ЗВТ, мобільності населення в контексті лібералізації візового режиму, секторального співробітництва у сферах енергетичної безпеки, аграрного розвитку, довкілля, соціальної політики тощо.

Багатосторонній формат функціонує у вигляді форумів для обговорення питань, що становлять спільний інтерес для країн-партнерів. У багатосторонньому співробітництві в рамках ініціативи «Східного партнерства» беруть участь інститути ЄС, заінтересовані держави – члени ЄС та вищезазначені шість країн – партнерів ЄС. Таке співробітництво здійснюється на основі чотирьох робочих платформ, підкріплених різноманітними експертними панелями, флагманськими ініціативами й проектами.

Так, 21–22 травня 2015 р. у Ризі у відповідь на триваючу агресію РФ проти України відбувся саміт. Це був перший захід найвищого рівня в рамках Східного партнерства з часу укладення і початку тимчасового застосування угод про асоціацію з Україною, Грузією і Молдовою. Мета саміту полягала у підтвердженні зобов'язань ЄС щодо подальшого розвитку «Східного партнерства», підтримці країн – учасниць СхП на шляху реформ, підтвердженні суверенного права східноєвропейських партнерів вільно обирати рівень амбітності відносин з ЄС та шлях свого розвитку.

За результатами саміту було ухвалено Спільну заяву, у якій підтверджено підтримку суверенітету, незалежності, територіальної цілісності України, а також право держав «Східного партнерства» вільно обирати напрям свого розвитку; підписано Меморандум про взаєморозуміння з ЄС щодо надання Україні третьої програми макрофінансової допомоги обсягом до 1,8 млрд євро; відзначено прогрес України у виконанні Плану дій щодо лібералізації ЄС візового режиму та вжиття подальших заходів для запровадження безвізового режиму для громадян України.

Таким чином, у рамках «Східного партнерства» регулярно відбувається обмін інформацією та досвідом країн-партнерів у контексті здійснення реформ та перетворень. Діяльність платформ також сприяє налагодженню безпосередніх зв'язків між експертами країн-партнерів та держав – членів ЄС.

¹ Про засади внутрішньої і зовнішньої політики : Закон України від 1 липня 2010 р. : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2411-17>

² Association Agreement between the European Union and its Member States, of the one part, and Ukraine, of the other part, of 27 June 2014 // Official Journal of the European Union. – 29.05.2014. – № L 161/3 : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://eurlex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/?uri=uriserv:OJ.L_.2014.161.01.0003.01.ENG

³ Treaty of Lisbon amending the Treaty on European Union and the Treaty establishing the European Community, signed at Lisbon, 13 December 2007 : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://eur-lex.europa.eu/JOHtml.do?uri=OJ:C:2007:306:SOM:EN:HTML>

⁴ Association Agreement between the European Union and its Member States, of the one part, and Ukraine, of the other part, of 27 June 2014 // Official Journal of the European Union. – 29.05.2014. – № L 161/3 : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://eurlex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/?uri=uriserv:OJ.L_.2014.161.01.0003.01.ENG

⁵ Там само.

⁶ Муравйов В. І. Гармонізація законодавства України з правом Європейського Союзу в рамках Угоди про асоціацію між Україною та ЄС / В. І. Муравйов, Н. Б. Мушак // Віче. – 2013. – № 8. – 31 с. – С. 12–18.

⁷ Муравйов В. І. Гармонізація внутрішнього права асоційованих країн з правом Європейського Союзу / В. І. Муравйов, Н. Б. Мушак // Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. – 2013. – № 4. – 31 с. – С. 12–17.

⁸ Council Directive 2003/109/EC of 25 November 2003 concerning the status of third-country nationals who are long-term residents, Official Journal L 016, 23/01/2004 P. 0044 – 0053 : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/ALL/?uri=CELEX:32003L0109>

⁹ Council Regulation (EC) No 1030/2002 of 13 June 2002 laying down a uniform format for residence permits for third-country nationals, Official Journal L 157 , 15/06/2002 P. 0001 – 0007 : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/GA/TXT/?uri=CELEX:32002R1030>

¹⁰ Council Directive 2004/81/EC of 29 April 2004 on the residence permit issued to third-country nationals who are victims of trafficking in human beings or who have been the subject of an action to facilitate illegal immigration, who cooperate with the competent authorities, Official Journal of the European Union, L 261/19 : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX%3A32004L0081>

¹¹ Council Directive 2004/114/EC of 13 December 2004 on the conditions of admission of third-country nationals for the purposes of studies, pupil exchange, unremunerated training or voluntary service, Official Journal of the European Union, L 375/12 : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX:32004L0114>

¹² Council Framework Decision 2008/977/JHA of 27 November 2008 on the protection of personal data processed in the framework of police and judicial cooperation in criminal matters : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1414070625251&uri=CELEX:32008F0977>

¹³ Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions Safeguarding Privacy in a Connected World A European Data Protection Framework for the 21st Century : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/ALL/?uri=CELEX:52012DC0009>

Резюме

Мушак Н. Б. Правові основи співпраці України з державами-учасниками Шенгенського простору.

Стаття присвячена дослідженню правових інструментів співпраці України з державами-учасниками Шенгенського простору. Визначено основні напрями та форми співпраці між Україною та ЄС відповідно до Угоди про асоціацію. Проаналізовано правові акти, ухвалені ЄС та Україною у сферах, охоплених Шенгенським *acquis*.

Ключові слова: Шенгенський простір, Шенгенське *acquis*, держави-учасниці, Угода про асоціацію, Європейська політика сусідства.

Резюме

Мушак Н. Б. Правовые основы сотрудничества Украины с государствами-участниками Шенгенского пространства.

Статья посвящена исследованию правовых инструментов сотрудничества Украины с государствами-участниками Шенгенского пространства. Определены основные направления и формы сотрудничества между Украиной и ЕС в соответствии с Соглашением об ассоциации. Проанализированы правовые акты, принятые ЕС и Украиной в сферах, охваченных Шенгенским *acquis*.

Ключевые слова: Шенгенское пространство, Шенгенское *acquis*, государства-участники, Соглашение об ассоциации, Европейская политика соседства.

Summary

Mushak N. Legal aspects of cooperation between Ukraine and the Schengen Area Member-States.

The article is devoted to the research of the legal instruments of cooperation between Ukraine and Member-States of the Schengen area. The article defines the main directions and forms of cooperation between Ukraine and the EU according to the Association Agreement. The research also determines the legal acts adopted by the EU and Ukraine in the areas covered by the Schengen *acquis*.

Key words: Schengen Area, Schengen *acquis*, Member States, Association Agreement, European Neighborhood Policy.

УДК 342.25: 340.5

В. В. ПОПКО

Вадим Вікторович Попко, кандидат юридичних наук, доцент Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ШВЕДСЬКА МОДЕЛЬ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Досвід, який накопичили європейські демократичні держави у розбудові місцевого самоврядування, потребує вивчення з огляду на потреби нашої держави, оскільки цей інститут в Україні зазнає реформування й удосконалення. Виникає необхідність у приведенні законодавства у сфері місцевого самоврядування до європейських стандартів та входження його у європейський правовий простір.

Однією з таких «кращих практик» є так звана «шведська модель» місцевого самоврядування, яка має давні традиції та тривалу історію розвитку. Роль органів місцевого самоврядування у вирішенні поточних проблем територіальних громад, забезпеченні високих стандартів соціальних послуг, дотриманні й захисті прав та інтересів людини у Швеції надзвичайно висока і як така заслуговує на увагу та практичне втілення у процесах розбудови й удосконалення інституту самоврядування й у нашій державі.

Слід зазначити, що у науковій літературі достатньо велику увагу приділено шведській моделі держави загального благоденства, політичному устрою, характеристиці органів влади, політичним партіям та іншим